

Az 1909–1910. évi elszakadási mozgalom Diósgyőr nagyközségben

Bevezetés

1. ábra: Diósgyőr nagyközség és környéke, 1906.

(Forrás: Magyarország megyetérképei a Hadtörténeti Térképtárban, 1731–1948.

ARCANUM, 2009.)

Diósgyőr nagyközség előjáróságai 1909 nyarán súlyos, a település jövőjét alapjaiban megváltoztatni szándékozó mozgalommal szembesültek. Június 27-én a vasgyár munkásétkezőjében lakossági fórumra került sor, melyen egyrészt a külső területek – Peregcs, Újdiósgyőr, Vasgyártelep, Pocogó, Nyírjes – lakói, másrészt pedig a Vasgyár képviselői vettek részt. A megbeszélés résztvevői kiküldtek egy 20 tagú bizottságot, amelynek az elszakadási kérvény összeállítását és benyújtását adták feladatául.

A nagyközség rövid történetében nem először fordult elő, hogy a vasgyári kolónia az anyaközségtől történő elválásért folytatott küzdelmet. Az első önállósodási kísérletre 1874-ben került sor, ám sem ekkor, sem 1893-ban, sem pedig 1903-ban nem sikerült elérni a kitűzött célt. A szakirodalom ezen elszakadási mozgalmakat kevésbé vizsgálta,

rövid tényszerű adatközléseket lehet csak olvasni.¹ Pedig az 1909–1910-es események könnyen fordulóponttá válhattak volna a nagyközség és Miskolc város történetében is.

Míg az egyik oldalon az egység fenntartása vagy az elszakadás sikere volt a tét, addig a „szomszéd” – Miskolc – is igyekezett saját érdekeit érvényesíteni. A város vezetése a 19. század közepétől nagy hangsúlyt helyezett a település modernizálására, regionális központtá való fejlesztésére. Az előjáróságok igyekeztek mind belső városszabályozási tervek révén, mind külső terjeszkedés által ezen törekvéseket megvalósítani. Már ekkor felmerült Nagy-Miskolc kialakítása, amely a környező települések beolvasztását takarta.² Kezdetben azonban a kis- és nagyközségek ellenálltak a függetlenségük elvesztésével járó folyamatoknak, emiatt az ezen időszakban regnáló miskolci polgármesterek nem is törekedtek direkt módon az egyesítésre. Amikor azonban 1909-ben megbomlani látszott az egység a szomszédos nagyközségben, éberem figyelték az eseményeket, hátha a helyzet úgy hozza, hogy lépéseket lehet tenni Nagy-Miskolc megvalósításáért.

A helyzet bonyolultságát továbbá Borsod vármegye is fokozta. Miskolcra mint vármegyei központra tekintettek az előjáróságok, azonban a századfordulóra ez a viszony megváltozott. 1907 őszén az országgyűlés határozott arról, hogy 1909. január 1-től Miskolc törvényhatósági joggal felruházott várossá alakulhatott át.³ Ezt néhány évtizedes önállósodási küzdelem előzte meg, mely során a vármegye és a település viszonya megromlani látszott. Az országgyűlés határozata elmélyítette a két fél között a konfliktusokat, így a Nagy-Miskolc létrehozása felé való törekvés újabb szereplővel gazdagodott. A vármegyei álláspont egyértelmű volt, akadályozni kellett a kisebb települések egyesítését Miskolccal, hiszen ezáltal újabb vármegyei területek kerültek volna egy idegen törvényhatósághoz. Különös figyelmet fordítottak hát minden olyan eseményre, amely valamely település függetlenségének elvesztésével járhatott.

1909 nyarán, amikor a külső részek elszakadási törekvése valósággá vált, egyik érintett – vagy kezdetben még kívülálló – fél sem lehetett biztos abban, hogy mikor és hogyan zárul le az önállósodási folyamat. Jelen tanulmányban igyekszem részletesen ismertetni az elszakadási mozgalom előzményeit, az érdekeltek céljait, az események menetét, valamint az utóéletét is.

¹ Sem a legújabb várostörténeti és kolóniatörténeti munkák, sem pedig a Nagy-Miskolc kialakításáért folytatott küzdelemről szóló tanulmány nem ismerteti az eseményeket részletesen. Vö. Olajos, 1998. 16–21.; Somorjai, 2003. 145–149.; Somorjai, 2005. 199–208.

² Olyan települések vették körbe ekkor Miskolcot, mint Diósgyőr, amely a Diósgyőri Magyar Királyi Vas- és Aczélgyár révén a régió ipari központja volt; vagy Görömbölytapolca, amely híres fürdője miatt vált már ekkor turisztikai központtá.

³ 1907. évi LI. tc. Miskolcz rendezett tanácsu városnak törvényhatósági joggal felruházásáról. (<http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=6990> – utolsó megnyitás: 2016. október 29.)

Előzmények – a kolónia megalakulása és terjeszkedése

2. ábra: A gyári gyarmat helyszínrajza, 1910.
(Forrás: Olajos, 1998. 36.)

1770-ben Mária Terézia vasgyár létrehozását rendelte el az akkor még fennálló diósgyőri koronauradalom területén.⁴ Bő egy évszázaddal később, a fellendülő vasúti építkezések nagyobb kapacitású és modernebb üzemet igényeltek. Mivel 1858-ban jelentős szénkészletet tártak fel a területen, Lónyay Menyhért pénzügyminiszter 1867-ben megbízást adott az észak-erdélyi Terebesfejérpatakon működő vasgyár igazgatójának, Glanzer Miksának, hogy egy új, korábbi állomáshelyéhez hasonló létesítmény tervezetét dolgozza ki. Az építkezések nem korlátozódtak az ipari komplexum kialakítására, kezdettől fogva szerepelt a tervek között a hivatalnokok, felügyelők és munkások részére lakóépületek felépítése is. A hetvenes években utóbbi társadalmi csoport nem élvezett prioritást, mondván Diósgyőr és Miskolc településeken találnak maguknak lakást, ám rövid idő elteltével munkáslakások százai kerültek felépítésre a gyár közvetlen közelében, hiszen a fokozatos kapacitásbővítés miatt egyre több embert tudott alkalmazni a vállalat.

⁴ A királynő leiratából részletet közöl, valamint további közléseket ismertet: Porkoláb, 2003. 16–17.

A képen jól látszik, hogyan vált egyre nagyobbá és komplexebbé a mesterségesen kialakított és megtervezett telep. Az 1910-es statisztikai adatok alapján 436 lakóház állt itt, emellett rendelkezett a településrész saját római katolikus templommal, fiú- és leányiskolával, kisdédóvóval, egészségügyi szolgálatot ellátó intézménnyel, postával és gyógyszer-tárral is.⁵

A korabeli leírások és tervezetek alapján úgy tűnik, hogy a kolónia akár önálló települést is alkothatt volna, hiszen kulturális, egészségügyi és egyéb szolgáltató intézményekkel is el volt látva. Ennek köszönhető, hogy a gyár vezetése a helyi lakosság egy részével többször is kezdeményezte az elszakadást Diósgyőr anyaközségtől. 1874-ben néhány helyi lakos együttesen fordult a vármegyéhez, hogy a gyári telep önálló községgé alakulhasson. Augusztus 5-én a törvényhatósági bizottság a kérelmet elutasította, mivel az 1871. évi XVIII. törvénycikkben előírt feltételnek nem felelt meg a beadvány, és az ülés időpontjáig nem sikerült a hiányzó dokumentumokat pótolni. 1893-ban és 1903-ban is konkrét lépéseket tettek az illetékesek az elszakadás érdekében, ezen törekvések azonban nem találtak támogatókra, így megmaradt helyi ügyként. A három sikertelen elválási kísérlet feszültté tette az anyaközség és a különválni szándékozó részek képviselőinek, valamint a két terület lakosainak viszonyát.

1909 nyarára ismét megérett a helyzet és a mozgalom arra, hogy az önállósodás érdekében határozottan fellépjenek.

Elszakadási és egyesülési mozgalom a nagyközségben – 1909

Az 1909-ben induló anyaközségi érdekeltségű helyi lap, a Diósgyőr és Vasgyári Hírlap⁶ már a nyár közepétől cikkezett a lakosság körében egyre szélesebb körben terjedő hírről, miszerint az alispán kezdeményezésére a külső részek kérvényezni akarták az elszakadást. Június 6-i cikkében a lap „Szemle” rovata hosszasan írt arról a bizonytalanságról, amely a tájékoztatás hiányából fakadt: *„Bármerre menjünk, mindenütt csak a gyár különválásáról hallunk beszélni, de olyanra, ki ezen ügy valódi állásáról felvilágosítást tudna adni, sehogysem akadunk. Az ujdíósgyőrieket leginkább érdeklí és érinti a dolog; mégis, ha találkozunk ők intéznek hozzánk kérdéseket a válás részleteiről.”*⁷

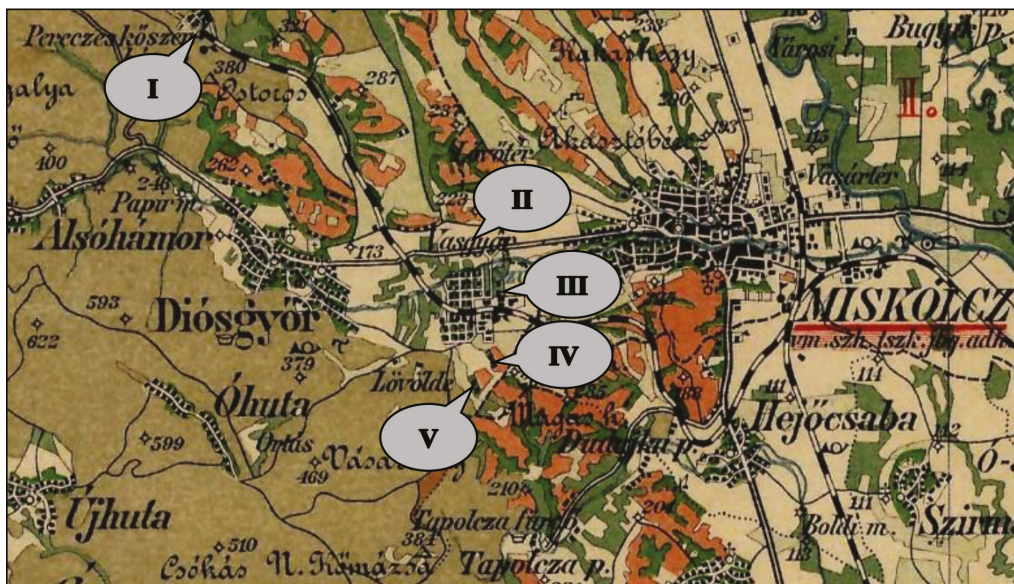
Az első konkrét lépésre 1909. június 27-én került sor, amikor a külső részek (Gyártelep, Újdíósgyőr, Pocogó, Nyírjes, Perces) lakosai az önálló nagyközséggé válás tárgyában értekezletet tartottak a kolónia munkásétkezőjében. Az összejövetel súlyát az adta, hogy Tarnay Gyula alispán kérésére gr. Haller József, a miskolci járás főszolgabírója kezdeményezte a megbeszélést. A gyűlésen Sztróiny Román – gyárfőnökhelyettes – volt

⁵ [sz.n]: A Diósgyőri Magy. Kir. Vas- és Aczélgyár története, 1765–1910. Szelényi és Társa Könyvnyomdája, Miskolc, 1910.

⁶ A Diósgyőr és Vasgyári Hírlap 1909. január 31-én indult; hetente megjelenő – alcíme szerint – szépirodalmi, közművelődési, társadalmi és közgazdasági lap. Felelős szerkesztője a vizsgált időszakban Kenyeres Károly, anyaközségi képviselő volt. További adatok: ld. Fülöp, 1964. 37.

⁷ „A különválás”. Diósgyőr és Vasgyári Hírlap, 1909. június 6. 2.

a szószóló, aki beszédében egyértelművé tette a Vasgyár vezetésének azon szándékát, miszerint a külső részek lakosságának érdekében – a vármegye támogatását élvezve – kérvényt nyújtanak be az elválás és újjáalakítás érdekében. Mivel Haller József sem próbálta a jelenlévőket lebeszélni a szándékaikról, a gyűlés koordináló bizottságot küldött ki, melynek az elszakadás békés lebonyolítását adták feladatául.⁸

3. ábra: Diósgyőr nagyközség részei

Az elszakadást kezdeményező külső területek: I. Perces bányatelep; II. Újdiósgyőr; III. gyártelepi kolónia; IV. Pocogó; V. Nyírjes

(Forrás: Magyarország megyetérképei a Hadtörténeti Térképtárban, 1731–1948. ARCANUM, 2009.)

A testület néhány hónapos munka után összeállította a hivatalos beadványt, melyet 1909 végén a Pénzügyminisztériumhoz – mint a Diósgyőri Magyar Királyi Vas- és Acélgár felügyeletét ellátó hivatalhoz – terjesztettek fel.

Az anyaközségi képviselőket a június végi értekezlet válaszüte elé állította. Fel kellett adni azt a korábbi álláspontot, miszerint támogatás hiányában az elszakadási mozgalom nem lehetett sikeres, így nem kellett különösebben azzal foglalkozni. A különválást koordináló bizottság létrehozása, valamint a vármegyét képviselő főszolgabíró támogató magatartása egyértelművé tette az anyaközségi eljárások számára, hogy új fejezete kezdődött a külső részek elválasztási törekvéseinek. Ez a felismerés arra sarkallta az ellenzőket, hogy maguk is megvitassák a lehetséges alternatívákat. Július 9-re értekezletre

⁸ A bizottság tagjai közé néhány prominens személyt is választottak, például Fleischmann Győző gyárigazgatót; Sztroiny Román gyárfőnökhelyettest; vagy éppen Obholczér Béla főmérnököt. A 20-as bizottság névsorát, valamint az értekezlet rövid összefoglalását közli: „A gyártelepi, újdiósgyőri, pocogói, nyírjesi és percesi lakosság értekezlete az önálló nagyközséggé való alakulás tárgyában”. Diósgyőr és Vasgyári Hírlap, 1909. július 4. 2.

gyűltekek össze a községi tanácsteremben, ahol hosszas vita során foglalkoztak a kérdéssel. Fontos említést tenni arról, hogy ezen megbeszélésre a szervezők nem hívtak meg senkit a vármegyétől, hiszen álláspontjuk szerint a törvényhatóság azzal, hogy nem akadályozta az elszakadási törekvéseket, elárulta a dicső múlttal rendelkező települést. A jelenlévők számára három lehetséges megoldás kínálkozott: 1. nem akadályozzák meg a külső részek elválását; 2. rendezett tanácsú várossá alakulnak át; 3. külvárosként csatlakoznak Miskolc városához. Az első alternatíva hamar lekerült a napirendről, hiszen az elszakadó részekkel együtt elveszett volna a Vasgyár is, amely a település fejlődésének záloga volt, és kiválásával nem látszott biztosítottak az anyaközség jövője. A második alternatíva, miszerint a nagyközség egybentartása érdekében kérelmezni kellene a rendezett tanácsú várossá alakulást, ekkor még nem kapott nagy hangsúlyt, ugyanis az ellenzők szerint magasabb költségek nehezettek volna a lakosokra, ilyen árat pedig a többség nem akar fizetni a rebellis településrészek miatt. Több felszólaló is – például Breitfeld Antal ügyvéd; Nemes Károly evangélikus lelkész; Kenyeres Károly főszerkesztő – a Miskolccal való egyesülést támogatta. Az a tény, hogy a gyűlésen jelenlévők ez utóbbi javaslatot választották, mutatja kétségbeesésüket, hiszen hajlandóak voltak akár függetlenségükről is lemondani, csak a külső részek ne hogy elszakadjanak. Ez a gyűlés is kiküldött egy bizottságot – később csak 24-es bizottságként emlegeti a sajtó – azzal a feladattal, hogy dolgozza ki azon feltételeket, amelyek teljesítése esetén Diósgyőr nagyközség (a külső részekkel együtt!) önként csatlakozik Miskolc városához.

1909 nyarán tehát két mozgalom is zászlót bontott a településen: egy régi-új törekvés elérése érdekében a külső részek az elszakadás megvalósításán dolgoztak, míg ennek megakadályozására egy új bizottság kezdett foglalkozni a Miskolchoz csatlakozás lehetőségével. A helyzet ennek megfelelően elmérgesedett a településen. Dobák Judit 2008-ban benyújtott doktori disszertációjában a kolónia történetével foglalkozott. Ebben jónéhány interjút is készített olyanokkal, akik egykoron ezen a területen éltek. A felvett beszélgetések alapján a jelölt arra a következtetésre jutott, hogy a „*kolónia közössége ekkor már önálló identitással bírt, melynek egyik megfogalmazási módja a diósgyőriektől való különbözőségeen alapult.*”⁹ Később idéz egyik interjúalanyától, egy 72 éves nyugdíjas esztergályos férfitől, miszerint „*győri paraszt, úgy mondtuk, persze ilyenkor előkerülhetett a bicska is...*”¹⁰ Egyetérték a disszertáció szerzőjével abban, hogy bár mindannyiszor – így 1909-ben is – a gyár vezetése kezdeményezte az elszakadást, a lakosságon belüli megosztottság emiatt egyre elmélyült és kieleződött.

Említést kell tenni egy helyi jellegzetességről is, amely a településen élők egymáshoz fűződő viszonyait segíthet megérteni. Diósgyőr lakossága a 19. század közepéig főként a mezőgazdaságból és a fuvarozásból élt. A vasgyár fejlesztése érdekében azonban a település határában művelhető területeket adták át ipari célokra. Azáltal, hogy a vasgyári vezetés a század végétől kezdve a munkásokat a kolónián igyekezett letelepíteni, megosztotta a nagyközség lakosságát. Az anyaközség területén a korábban földművelésből, állattenyésztésből élők laktak, míg a külső részekben kizárólag a gyári munkások éltek.

⁹ Dobák, 2008. 38.

¹⁰ Uo.

Ez is oka volt annak, miért nem integrálódott a kolónia lakossága a „helyi lakosságba”¹¹. Természetes módon amikor a különválás támogatása vagy ellenzése egyértelmű döntés elé állította a település lakóit, ez az ellentét azonnal hangsúlyossá vált, és új színezetet adott a mozgalomnak. Elkezdődött az egymás hibáztatása a kialakult helyzetért, valamint a másik fél lejáratása minél nagyobb közönség előtt. Az anyaközségi érdekeltségű Diósgyőr és Vasgyári Hírlap hetente közölt olyan cikkeket, amelyekben áruházzal vádolták az elszakadni vágyókat. Számos hasonlatot hoztak annak érdekében, hogy minél szemléletesebben tudják bemutatni azt az erkölcstelenséget, amelyet a külső részek képviselői az anyaközség ellen elkövetni igyekeztek. *„Ez a nagyközség, a hajdankori király-város, mely a királyokat s a külföld követeit látta egykor magában, a megsemmisülés örvényének szélére sodortatott. Tulajdon édes gyermeke taszította oda. Pedig a gyermek saját testéből való. Verejtékkel táplálta. Sokszor egy-egy tagját hagyta levágni e gyermek haladásának, meggazdagodásának érdekében. A gyermek felcseperedett szépen; nem országos, de világhirre vergődött. Elérve kamaszkorát, érezvén erejét, duzzogni kezdett. Az anya csitította, édesgette, kényeztette, mindenben kedvére járt. (...) De a szülői gyámság alól is menekülni akart, hogy szenvedélyeinek korlátlanul élhessen. Minden szó nélkül háttal fordított az édesanyjának. Még a kapufélfától sem vett bucsut. Csak messziről hándálta fel az anyjának nyújtott segítséget. Ott hagyta a szülőt nyomor és kétségbeesés között. Megfosztotta még az önfenntartás reményétől is.”*¹²

Miközben az elszakadni vágyó részek igyekeztek a törvényi előírásoknak megfelelő kérelmet összeállítani, addig az anyaközségiek minden erejükkel arra koncentráltak, hogy sikerüljön Miskolc városával megállapodni a csatlakozás feltételeiről. Július végére a 24-es bizottság összeállította azokat a kritériumokat, melyeket a város vezetése elé kívántak tární. Ki kell emelni Kenyeres Károly képviselő és főszerkesztő tevékenységét, aki többször is nagyhatású beszédet tartott az értekezleteken. A leginkább általa megfogalmazott javaslatok között voltak logikus és racionális kérések: 1. nevének örökös fenntartása mellett mint külváros csatlakozzik; 2. a külváros két külön kerületre osztatik, amely igazgatási, adózási szempontból, illetve egészségügyi és állatorvosi ellátás területén is két egységként kezelendő; 3. a diósgyőri fuvarozó lakosság előnyt élvezzen a külvárosi építkezések során; 4. a törvényhatóságban és bizottságaiban az újonnan csatlakozott részek számarányuk szerint képviseltethessék magukat; 5. a nagyközség tisztviselőiről gondoskodják a város is. Voltak azonban olyan kitételek is, amelyek Miskolc számára jelentős anyagi és egyéb áldozattal jártak: 1. a külváros lakossága 25 évig adóalanyának 30%-át fizeti mint pótdát; 2. a két kerületben közös vágóhidat épít a város, a vágatási díjat 30%-kal alacsonyabb áron kell meghatározni, mint a belvárosban; 3. a művelődési intézményeket köteles a város fenntartani, fejleszteni és bővíteni; 4. a külváros minden területére szükséges Miskolc által és a település terhére az utcai villanyvilágítást bevezetni.

Felmerül a kérdés a város lakossága hogyan fogadta a nagyközség közeledését, valamint azokat a kemény feltételeket, amelyekről mind a diósgyőri, mind pedig a miskolci sajtó tájékoztatta őket. *„Ha Diósgyőr a hatalmas vasgyárral együtt Miskolcz városához csatoltatik, akkor egy erős, virágzó, nagy és gazdag magyar várossal lesz több. – Nem nagy-*

¹¹ Uo. 39.

¹² „Miskolc–Diósgyőr”. Diósgyőr és Vasgyári Hírlap, 1909. július 11. 1.

*községek tesznek egy országot nagygyá, műveltté és gazdaggá, hanem a városok. (...) De egy dolog bizonyos. Ez az egy dolog pedig az, hogy Miskolcz város közönségének teljes erejével, erejének teljes megfeszítésével törekedni kell, hogy Diósgyőr és vele a vasgyár Miskolcz városához csatoltassék. Ennek az eredménynek az eléréséért nincs áldozat, amelyet készséggel és gondolkodás nélkül meg ne kellene hozni. Ha pedig valaki erre azt mondaná, hogy: – Jó, a vasgyár megér minden áldozatot, de minek nekünk Diósgyőr? Mit kezdjünk mi Diósgyőrrel? Hát ezeknek egy tréfás hasonlattal lehet csak felelni, t.i. azzal, hogy Miskolcz tulajdonképpen igazán csak a virágzó leányzót, a vasgyárat gondolja, ámde a leányzó hímes kötényébe belekapaszzkodik – az anyós: Diósgyőr is. Egy jó parthie kedvéért pedig sokszor az ember nyakába veszi az ... anyóst is!*¹³

A fenti idézet jól mutatja, hogy a város számára kulcsfontosságú volt a vasgyár megszerzésének lehetősége. Egy híres, folyamatosan fejlődő ipari komplexum, amely az évtizedek alatt kiépült szisztéma szerint működik, jelentős nyereség lehetett volna a városnak. Nemcsak anyagi, hanem erkölcsi szempontból is. Éppen ezért volt hajlandó egy választott delegáció elfogadni a diósgyőri feltételeket.

Október 9-én kezdődött meg a tárgyalás a települések bizottságai között. A Diósgyőr és Vasgyári Hírlap már az október 17-i számában arról írt, hogy az egyesség megszületett a két fél között, jelentős módosításokkal ugyan, de a miskolciak elfogadták a feltételeket. Ezután kellett volna következnie a diósgyőri képviselőtestület és a miskolci törvényhatósági bizottság jóváhagyásának, azonban erre már nem került sor. A levéltári forrásokban semmilyen irat nem utal arra, hogy a települések megállapodást kötöttek volna. Egyedül a már említett anyaközségi hetilap számolt be arról, hogy újabb lépést tett a két fél az egyesülés felé. Ám innentől kezdve sem a sajtóban, sem a hatósági dokumentumokban nincs további adat arra vonatkozólag, hogy a két fél közül valamelyik is igyekezett volna érvényt szerezni a megkötött megállapodásnak. Miskolc részéről a legfőbb oka annak, hogy hagyták elülni a csatlakozási szándékot, egyértelműen a törvényhatósági jogú város rangjának megszerzésében keresendő. Habár az országgyűlési döntés már 1907 őszén megszületett, a rendelet érvénybe lépése 1909. január 1-jén történt meg. A város vezetése igyekezett a köztes időszakban is mindent megtenni annak érdekében, hogy az átállás zökkenőmentes legyen, de nem lehetett mindent időre megvalósítani. A Miskolc története monográfia IV/1. kötetében és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltári Évkönyv XII-XIII. számában Somorjai Lehel foglalkozik a Nagy-Miskolc koncepció XX. század eleji történetével. Teljes mértékben egyetértek azon álláspontjával, hogy a város vezetésének érdektelenségére a leginkább elfogadható magyarázat, hogy túlságosan lekötötte a hatóságokat az új jogi helyzetből fakadó közigazgatási átállás, emiatt nem tudtak kellő figyelmet szentelni a nagyközség felől érkező csatlakozási igénynek.¹⁴ Egy régen vágyott lehetőséget szalasztott el a város vezetése.

Az a kérdés, hogy az anyaközségi eljárásságok miért hagyták elülni az egyesülési mozgalmat, iratok és források hiányában csak találgatások szintjén válaszolható meg. A 24-es bizottság működése mellett a nagyközség képviselőtestülete folyamatosan ülésezett, és igyekezett a külső részek követeléseire megoldást találni. A levéltári doku-

¹³ „Diósgyőr csatolása”. Miskolczi Napló, 1909. július 14. 1.

¹⁴ Somorjai, 2003. 145-149.; Somorjai, 2005. 199–208.

mentumok között található néhány községi szabályrendelet-tervezet, amelyben már két kerületre osztott Diósgyőrről írnak a szerzők. Úgy tűnik tehát, hogy a Miskolchoz csatlakozásra csak vészmegoldásként tekintettek, igyekeztek a tárgyalások alatt saját maguk is megoldani a kérdést és egyben tartva a nagyközséget fenntartani az önállóságot.

Ami bizonyos, hogy 1909 októberének végére az egyesülési mozgalom megszűnik létezni a településen. Az utolsó ehhez kapcsolódó információ szerint október 17-én a 24-es bizottság elfogadta a miskolci delegációval kötött megállapodást. Ezután azonban már nem kezdeményeztek semmilyen lépést a felek az egyesülés érdekében.

Mérföldkő a nagyközség történetében – 1910

1909 végén a külső részek benyújtották az önálló nagyközséggé alakítást kezdeményező indítványt a Vasgyár felügyelőszervéhez, a Pénzügyminisztériumhoz. A Pénzügyminiszter döntéshozatal céljából átküldte a dokumentumokat a Belügyminisztériumhoz, amely 1910 januárjában leiratot intézett Borsod vármegye törvényhatósági bizottságához, melyben a helyzet alapos kivizsgálását és javaslatételt kérték a képviselőktől.¹⁵ 1910. február 11-én arról határozott a vármegyei gyűlés, hogy először a nagyközségi képviselőtestület véleményezze a kérvényt, majd ezt figyelembe véve vitatja meg azt a bizottság.¹⁶

Ahogy várható volt, a leghamarabbi időpontra tűzte ki az indítvány megtárgyalását a helyi testület. Már márciusban összeállították azon személyek listáját, akik szavazati joggal vehettek részt az ülésen.

Az anyaközségiek számára ez maradt az egyedüli lehetőség a település egyben tartására, hiszen minden igyekezetük ellenére a vármegye több ízben is visszaküldte az elfogadtatni kívánt új községi szabályrendeletet, amelyben jelentős engedményeket tettek volna a külső részek számára. Bekerült például a két kerületre osztás, valamint a külön igazgatási és ügyintézési modell is a tervezetbe. A vármegye azonban felfüggesztette a döntést a szabályzatról addig, amíg az elszakadási mozgalom ügye nem rendeződött.

Az, hogy az április 9-re összehívott képviselőtestületi ülésen fog eldőlni a település sorsa, tovább fokozta a várakozásokat, és tovább élezte a feszültséget az előjáróságok és a lakosság körében is. A helyi sajtó folyamatosan tájékoztatta az olvasókat az előkészületekről, és figyelemmel követte az eseményeket is. *„Közgyűlésen még ily nagy számban soha meg nem jelentek a közgyűlésnek tagjai, mert most még az is jelen volt, aki 100 kilométer távolságra szeretet volna lenni a tárgyalás helyszínétől”*.¹⁷

Az ülés nem várt forgatókönyv szerint zajlott le. A képviselők névjegyzékének összeállítását követően világos volt, hogy az elszakadáspártiak néhány fővel többen lettek, mint az ellenzők. Utóbbiak azonban nyugodtan várták a tanácskozást, meg voltak győződve ar-

¹⁵ A pénzügyminiszteri átirat iktatószáma: 134851/1909.; a belügyminiszteri leirat iktatószáma: 170632/1909. MNL BAZML IV. 809. b. 8996/1912.

¹⁶ A törvényhatósági bizottság határozata a nagyközségi képviselőtestület megbízásáról: 11. kgy/1910. MNL BAZML IV. 803. 40. kötet

¹⁷ „A különválás a képviselőtestület előtt”. Diósgyőr és Vasgyári Hírlap, 1910. április 17. 2.

ról, hogy a döntés elhalasztásra fog kerülni, és addig egy részletes vita bonyolítottatik majd le. Hamar rá kellett azonban jönniük, hogy már április 9-én megtörténik a határozathozatal.

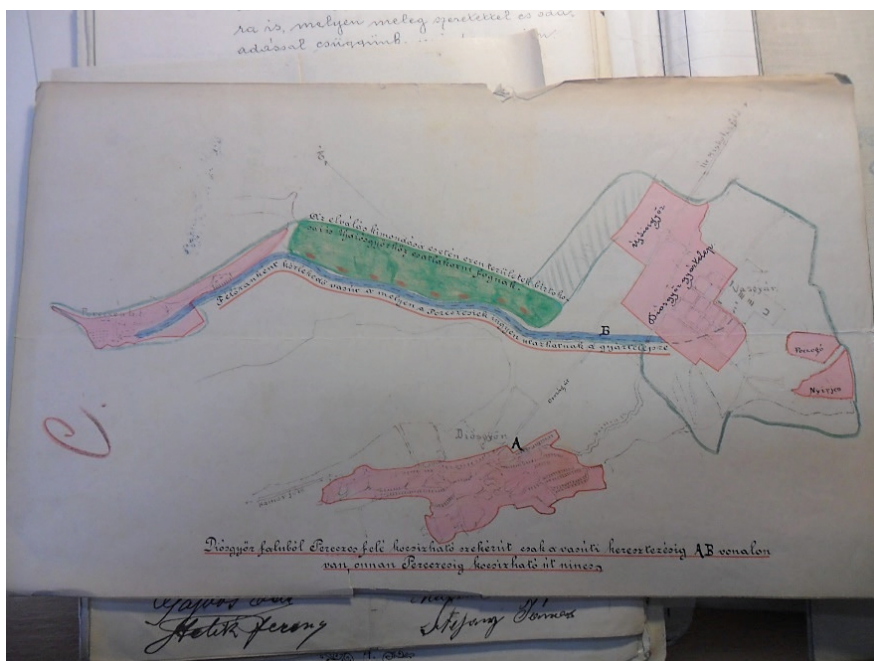
Petrik János főjegyző előadóként ismertette a kérvényt, majd javaslatot tett a napirendről való levételéről azzal indokolva, hogy az új községi szabályrendelet ügyében kellene előbb a döntést megvárni. Ezután néhány anyaközségi indítvány előterjesztése következett: 1. Kiss László római katolikus plébános sérelmezte, hogy nem tudta az indítványt elolvasni, ezért javasolta egy 6 tagú (3 + 3) bizottság kiküldését a községbíró vezetésével, amely részletes vizsgálat után jelentést tehetett volna a döntéshozóknak; 2. Kenyeres Károly egy tárgyalási nap kitűzését kezdeményezte, ahol az érdekeltek minden szegmensét megvitathatták volna a beadvány következményeinek; 3. Breitfeld Antal anyaközségi ügyvéd pedig ismét elővette a rendezett tanácsú városá alakulás lehetőségét. A név szerinti szavazás során azonban mindhárom előterjesztés elutasításra került. Mivel így érdemi vita nélkül kellett volna voksolniuk az arra jogosultaknak, az anyaközségi képviselők óriási felzúdulás közepette elhagyták a termet. Azáltal, hogy a szavazati joggal rendelkezők több mint fele továbbra is jelen volt, a voksolást megtartották, és egyhangúlag az elszakadás mellett határoztak.¹⁸

Természetesen nem maradt visszhang nélkül a testület ülése. Már az ülés napján óvást nyújtottak be az anyaközségi képviselők a vármegyéhez, majd néhány nappal később hivatalos fellebbezést is felküldtek a törvényhatósági bizottsághoz. Ezekben hosszasan sorolták azokat a technikai-tartalmi hibákat és hiányosságokat, amelyek miatt megalapozottnak látták, hogy a testülettől az elutasítást kérik. Hivatkoztak arra, hogy a névjegyzék hibásan lett összeállítva; nem volt lehetősége az anyaközségi képviselőknek a beadványt elolvasni és megvitatni; a testület részletes tárgyalási nap kitűzése nélkül hozott határozatot; csak azok szavazták meg az indítványt, akik kérelmezték az elszakadást, a külső részek képviselőinek kivételével mindenki távolmaradt a voksolástól. Tartalmi szempontból is hosszasan fejtegették azokat az érveket, amelyek a fellebbezés szerkesztői és aláírói szerint alátámasztják azon álláspontjukat, miszerint több, az elszakadási indítványban szereplő vád is valótlan, és az elválás mindkét területre nézve hátrányos következményekkel járna. A levéltári iratok között megtalálható fellebbezés néhány indoka: 1. mivel az üzem jövője nagyban függ külső tényezőktől (pl. bel- és külpolitikai folyamatok), és az új nagyközség lakói a gyári bérekből élnének kizárólag, kockázatosnak tartották erre építeni egy település jövőjét; 2. Perces nem kapcsolódott a többi elszakadni vágyó területhez, vagyis a törvény által feltételként előírt területi összefüggés a bányatelep esetében nem valósult meg; 3. mikor az Újdiósgyőr néven létrehozott területen a nagyközség magántulajdonba adta a földterületeket, feltételként bekerült az adásvételi szerződésbe – melyet a vármegyei hatóságok 1904-ben jóváhagytak –, hogy a telep lakói az anyaközségtől nem válhattak el; 4. nem értettek egyet azzal a panasszal, miszerint egyes területekről több mint 4 kilométert kellett utaznia a lakosságnak, hogy a központban el tudják intézni ügyeiket, hiszen alig három kilométer volt a távolság, és

¹⁸ A nagyközségi képviselőtestület határozata: 48. kgy./1910. MNL BAZML V. 130. 10. kötet

rendszeres villamosforgalom biztosította a rövid – alig húszperces – utat, amellyel olcsón és különösebb fáradság nélkül el lehetett jutni a település egyik végéből a másikba.¹⁹

A vármegye törvényhatósági bizottsága másodszor június 11-én tűzte napirendjére az elszakadási indítványt, hozzácsatolva a nagyközségi képviselőtestület határozatát és az ez ellen emelt fellebbezést is. Döntéshozatalra azonban még ezen az ülésen sem került sor, csupán egy határozatot hoztak, amely két kérdést érintett. Az első értelmében Perecset kivették az elszakadni kívánó részek közül, ezáltal elfogadva a fellebbezés erre vonatkozó észrevételeit.

4. ábra: A kialakítandó nagyközség területének térképe
(Forrás: MNL BAZML IV. 809.b. 8996/1912.)

A különválási kérvényhez mellékelt térképen jól látszik, hogy kizárólag egy – sötét vonallal jelölt – vasúti sín pár kötötte össze a bányatelepet a másik négy résszel. Az önálló-sodási kérvény megfogalmazói arra hivatkoztak, hogy ezáltal a területek szomszédosnak tekintendők, és később személyforgalom lebonyolítására is alkalmassá tennék az eredetileg kizárólag teherszállítási célokat ellátó vasúti szakaszt. Továbbá hangsúlyozták, hogy a térképen a két településrész közötti földterületek – a legsötétebb színnel jelölve – tulajdonosai az elválást követően önként az új nagyközséghez fognak csatlakozni, így létrejött volna az összefüggő terület. Ezt a törvényhatósági bizottság elutasította, és határozott arról, hogy a későbbiekben Pereces nélkül tárgyalják tovább az elszakadási indítványt.

¹⁹ MNL BAZML IV. 809. b. 8996/1912.

A másik döntés értelmében a szavazást elhalasztották, és kérték az alispánt és a járási főszolgabírókat, hogy tegyenek jelentést arra vonatkozólag, miszerint az anyaközség jövője biztosított-e abban az esetben, ha jóváhagyásra kerül a külső részek elválása.²⁰

1910 nyarán sem született tehát döntés a kérdésben, és ez alapvetően meghatározta a mindennapi életet a településen. Több esetben is el kellett halasztani a képviselőtestületi ülést, hiszen a külső részek képviselői nem kívántak az eredmény végéig semmilyen ügyben határozni. A lakosok körében is megmaradt a megosztottság és bizonytalanság, nem lehetett tudni mikor és hogyan dönt majd a vármegye a kérdésben.

Egyébként sem volt egyértelmű a törvényhatóság álláspontja a kérdésben. Az a szóbeszéd járta a településen, hogy maga az alispán kezdeményezte az elszakadási mozgalom aktivizálódását 1909 nyarán. Ennek a felvetésnek volt is alapja, hiszen Tarnay Gyula írt egy átiratot a járási főszolgabíróhoz, miszerint az 1903–1904-ben hozott elszakadást nem engedélyező határozat indoklása érvényét veszítette, így érdemesnek találta az aktuális állapotot felmérni.²¹ Ez a felvetés adhatott lendületet újra a gyár vezetésének a különválás kezdeményezésére. Az 1909. június 27-én tartott gyártelepi értekezleten gróf Haller József járási főszolgabíró részt vett, és beszédében kijelentette, hogy a tárgyaló delegáció tevékenységét támogatni fogja. Mikor az anyaközségek kiküldték a 24-es bizottságot, hogy kezdjenek tárgyalást Miskolc városával a lehetséges egyesülésről, Haller összehívta az elválást ellenző előljáróságokat, és megróttá őket, mondván nem idegen törvényhatósághoz kellene fordulni, ezáltal elárulni a vármegyét, hanem a megoldást keresni, javaslatokat tenni neki és a többi megyei előljárásnak arra vonatkozólag, hogyan tudnák kielégíteni a külső részek általa jogosnak tartott indokait.

Később azonban – vélhetően a Diósgyőr és Miskolc között kialakulóban lévő megyeegyesítés hatására – mind Haller, mind az alispán változtatott hozzáállásán. 1909 végétől már direkt módon egyik fél mellett sem foglaltak állást, igyekeztek a végső döntést minél tovább halasztani, remélve, hogy a két rész meg tud egymással egyezni. Úgy gondolom, hogy az álláspontjukat a felbukkanó egyesülési mozgalom változtatta meg. Vélhetően nem számítottak arra a vármegyei előljáróságok, hogy az anyaközségi képviselők az elszakadás megakadályozása érdekében Miskolc városától kérnek segítséget. Az a tény, hogy egy éven belül két jelentős központját is elveszítheti a vármegye – Miskolc mellett a Vasgyár révén gazdasági szempontból kulcsfontosság területté emelkedett Diósgyőrt –, meghátrálásra készítette a főszolgabírókat és az alispánt is. Habár a községi szabályrendelet tervezeteit rendre elutasították, mégsem támogatták tovább direkt módon, hogy a külső részek önálló településsé szerveződjenek.

A törvényhatósági bizottság 1910. szeptember 14-i ülésére minden irat, jelentés rendelkezésre állt. Tarnay alispán vezetésével próbaköltségvetést alkottak az anyaközségi képviselők, amelyek azt mutatták, hogy szoros költségvetési kontroll esetén Diósgyőr jövője biztosítottnak látszott.²² Ennek megfelelően a testület ismét napirendre tűzhetette az elszakadási kérelmet. Szeptember 14-én Vadnay Tibor vármegyei főjegyző előterjesz-

²⁰ A vármegyei törvényhatósági bizottság határozata Perces bányatelep elválásának elutasítása és az anyaközség jövőjére vonatkozó alispáni jelentés bekéréséről: 417. kg./1910. MNL BAZML IV. 803. 40. kötet

²¹ Az alispáni átirat iktatószáma: 5819/1909. MNL BAZML IV. 809. b. 8996/1912.

²² Az alispáni jelentés iktatószáma: 9499/1910. MNL BAZML IV. 809. b. 8996/1912.

tette a hivatalos beadványt, valamint az ellene érkezett fellebbezést. Az alispáni jelentés után felolvasásra került az állandó válaszmány javaslata, miszerint a bizottság mindenféle véleményezés nélkül pártolólág terjessze fel az indítványt a Belügyminisztériumhoz. Kenyeres Károly és Kiss László képviselte az ülésen az anyaközségi érdekeket, de érdemi vitát nem tudtak a kérdésről kezdeményezni. Így Kenyeres és 10 bizottsági tag név szerinti szavazást kért, hangoztatva, hogy így nyilvános lesz azon képviselők neve, akik a nagyközség jövőbeni fejlődése ellen szavaztak. Kezdeményezésüket az elnöklő főispán elfogadta, és elrendelte a szavazást. Kenyeresék lépése sikeresnek bizonyult, hiszen 45-28 arányban a kérelmet elutasítók kerültek többségbe. A bizottság ennek megfelelően nem pártolólág terjesztette fel a Belügyminisztériumhoz az eredeti indítványt.²³

Az anyaközségiek – bár hangoztatták, hogy a kérdésben a végső szót a belügyminiszter mondja majd ki – sikerként értékelték a vármegyei döntést. A helyi sajtó amellet, hogy említést tett a sikeres fellebbezésről és képviselőik eredményes fellépéséről, mégis a helyzet mielőbbi megoldását sürgette. „Munkára fel!” címmel vezércikket szenteltek a döntést követő lapszámban annak, hogy felhívják az előjáróságok figyelmét a meggyezés szükségességére. *„A törvényhatósági bizottsági tagok is belátják, hogy a mostani helyzet tarthatatlan, a megnyilatkozott vélemény megjelölte azt az utat, melyen haladva a telepek lakosságának sérelmei orvosolandók; azonban ez az út nem a különválás, hanem a rendezett tanácsu várossá való átalakulása.”*²⁴

A vármegyei döntés után megkezdődött a rendezett tanácsú várossá alakulás kezdeményezésének előkészítése. Szeptember 27-én értekezletet tartottak a nagyközségben, amelyen egy bizottságot a beadvány megszerkesztésével bíztak meg. Azonban ez az újonnan indult mozgalom sem volt eredményes, idővel lekerült a napirendről az átalakulás.

1912-ben a belügyminiszter hivatalosan is elutasította az elszakadók kérelmét, valamint a vármegyei határozat ellen benyújtott gyártelepi fellebbezést is.²⁵ Habár az indoklásban megfogalmazásra került, hogy bizonyos feltételek teljesülése esetén ez a döntés felülírható, a külső részek képviselői később már nem kezdeményezték az elválást. 1912-ben egy új községi szabályrendelet lépett érvénybe, amely két közigazgatási kerületre osztotta a nagyközséget, és további engedményeket tett a külterületen élők számára. Ugyanabban az évben községi képviselőválasztást tartottak, az új szabályozás révén többségbe kerültek a külső részek képviselői a testületben. A szakirodalom szerint ekkor történt meg a hatalom formális megszerzése a településen, így többé már nem volt szükség az elszakadás kezdeményezésére.

Véget ért tehát egy korszak a nagyközség történetében. Az 1880-as évektől egyre erősödő elválási szándék 1912-re lecsengett, átvette helyét a település átalakítása és ipari várossá történő fejlesztése. A rendezett tanácsú várossá alakulás az 1912-es választást követően végleg lekerült a napirendről, bár 1938-ban kérvényezték a városi rangra emelést, a második világháború végéig nem változott a település jogállása. Az 1945. július 4-én kelt

²³ A vármegyei törvényhatósági bizottság határozata az önállósodási kérvény nem pártolólág történő felterjesztéséről: 660. kgy/1910. MNL BAZML IV. 803. 40 kötet.

²⁴ „Munkára fel!”. Diósgyőr és Vasgyári Hírlap, 1910. szeptember 18. 1.

²⁵ A belügyminiszteri határozat az elválás tárgyában: 113554/1912. MNL BAZML IV. 809. b. 8996/1912.

rendelettel az Ideiglenes Nemzeti Kormány elrendelte Diósgyőr és Hejőcsaba Miskolchoz csatolását, ezáltal megszüntetve önállóságukat.²⁶

Összegzés

Jelen tanulmányban igyekeztem Diósgyőr nagyközség történetének egyik olyan állomását részletesen ismertetni, amelyet a szakirodalom eddig kevésbé vizsgált. A település történetében azonban mérföldkönek tekinthetőek az 1909–1910-es évek mozgalmi. A 19. század végén létrehozott és a Vasgyár által folyamatosan fejlesztett és bővített kolónia a századforduló idején már önálló település képét mutatta. Ennek megfelelően többször is igyekeztek az elszakadást megvalósítani és új szakaszt nyitni a telep történetében. Egészen 1909-ig ezek a törekvések nem nyertek támogatást, leginkább a gyár vezetésének sikertelen kezdeményezéseiként lehet a korábbi indítványokra tekinteni. 1909 nyarán azonban úgy tűnt, hogy a vármegye a különválni akarók oldalára állt, és ezt kihasználva indítványt nyújtottak be a pénzügyminiszterhez, melyben önálló nagyközséggé alakításukat kérték.

Az anyaközség lakói és képviselői korábban nem tanúsítottak kellő érdeklődést az ügy iránt, hiszen magasabb szinten eredménytelenek voltak a külső részek kísérletei. 1909 júniusára azonban megváltozott a helyzet, az alispán és a járási főszolgabíró is az elszakadást segítette. A különválás megakadályozásának érdekében kidolgozták azokat a feltételeket, amelyek teljesítése esetén önként csatlakozott volna a nagyközség egésze Miskolc városához. A tárgyalás és megegyezés sikeresnek tűnt, mégsem valósult meg az egyesülés. Véleményem szerint ennek két oka volt: 1. Miskolc városa az adott év januárjában nyerte el a törvényhatósági joggal felruházott városi rangot, emiatt számos belső átalakítást kellett végrehajtania. Hiába vágyott a 19. század közepétől minden polgármester arra, hogy a környező településeket beolvassza, a diósgyőri közeledés rendezetlen állapotban érte a várost, így nem tudtak kellő figyelmet szentelni az ügynek. 2. Diósgyőr nagyközség – véleményem szerint – a vármegyét akarta lépéskényszerbe hozni, hiszen azt a látszatot keltette, hogy ha együtt nem maradhat meg a település a vármegyei törvényhatóságnál, akkor hajlandóak függetlenségüket feladva egy másik törvényhatósághoz csatlakozni. Amennyiben ez volt a cél, sikerült meghátrálásra készíteni a vármegyét, hiszen 1909 végétől megfigyelhető, hogy sem az alispán, sem a főszolgabíró nem támogatta tovább direkt módon a külső részeket.

1909–1910 fordulópont volt a nagyközség életében. Annak ellenére is, hogy az elszakadási kérvényt végül elutasította a Belügyminisztérium. Közvetlen hatásként mindenképpen szólni kell arról, hogy Diósgyőr két részének merev álláspontja enyhülni kezdett, immáron az anyaközségiek is hajlandóak voltak a település közigazgatását decentralizálni

²⁶ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. évi 4.330. ME. számú rendelete a magyar közigazgatás területi beosztásának ideiglenes rendezéséről. (<http://www3.arcanum.hu/rendtar/opt/a090217.htm?v=pdf&q=WRD%3D%28Miskolc%29&s=SORT&m=255&a=rec> – utolsó megnyitás: 2016. október 29.)

és a külső részek főbb igényeit megoldani. Bár egy évig feszült légkörben teltek a település mindennapjai, a szeptemberi vármegyei állásfoglalás után megkezdődhetett a nagyközség modernizálása és a régóta fennálló ellentétek elsimítása. Ugyan a rendezett tanácsú várossá alakulást sem ekkor, sem 1938-ban nem sikerült kivívni, a település mégis jelentős mértékben fejlődött. Egyetértek Kenyeres Károly azon megállapításával, miszerint „a különválasztási ügy vezetői voltak azok, akik e lakosságot nehéz és mély álmából felrázták s a tettek mezejére vezették, ők voltak azok, kik a maradiságnak legutolsó köntöséből is kivetkőztették s arra az utra kényszerítették, melyen haladva a különválni akaróknak megrésznek látszó álmai megvalósulnak, hogy Diósgyőr egy hatalmas iparu várossá leend”.²⁷

Az 1909–1910-es elszakadási törekvések legfontosabb eredménye az, hogy felszínre hozták a település problémáit és a különböző ellentéteket, ezáltal lehetőséget teremtve a helyzet mielőbbi megoldására.

Felhasznált források és szakirodalom

Források

1907. évi LI. tc. Miskolcz rendezett tanácsú városnak törvényhatósági joggal felruházásáról. (<http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=6990> – utolsó megnyitás: 2016. október 29.)
- Az ideiglenes nemzeti kormány 1945. évi 4.330. ME. számú rendelete a magyar közigazgatás területi beosztásának ideiglenes rendezéséről. (<http://www3.arcanum.hu/rendtar/opt/a090217.htm?v=pdf&q=WRD%3D%28Miskolc%29&s=SORT&m=255&a=rec> – utolsó megnyitás: 2016. október 29.)
- Diósgyőr és Vasgyári Hírlap, I. évfolyam 19. szám. 1909. június 6.
- Diósgyőr és Vasgyári Hírlap, I. évfolyam 23. szám. 1909. július 4.
- Diósgyőr és Vasgyári Hírlap, I. évfolyam 24. szám. 1909. július 11.
- Diósgyőr és Vasgyári Hírlap, II. évfolyam 16. szám. 1910. április 17.
- Diósgyőr és Vasgyári Hírlap, II. évfolyam 36. szám. 1910. szeptember 18.
- Miskolczi Napló, IX. évfolyam 157. szám. 1909. július 14.
- MNL BAZML IV. 803. 40. kötet, A törvényhatósági bizottság határozata a nagyközségi képviselőtestület megbízásáról: 11. kgy/1910.
- MNL BAZML IV. 803. 40. kötet, A vármegyei törvényhatósági bizottság határozata Perces bányatelep elváltásának elutasítása, és az anyaközség jövőjére vonatkozó alispáni jelentés bekéréséről: 417. kgy./1910.
- MNL BAZML IV. 803. 40. kötet, A vármegyei törvényhatósági bizottság határozata az önállósodási kérvény nem pártolólág történő felterjesztéséről: 660. kgy/1910.
- MNL BAZML IV. 809. b. 113554/1912. számú belügyminiszteri határozat
- MNL BAZML IV. 809. b. 134851/1909. számú pénzügyminiszteri átirat
- MNL BAZML IV. 809. b. 170632/1909. számú belügyminiszteri leirat
- MNL BAZML IV. 809. b. 5819/1909. számú alispáni átirat
- MNL BAZML IV. 809. b. 8996/1912.
- MNL BAZML IV. 809. b. 9499/1910. számú alispáni jelentés
- MNL BAZML V. 130. 10. kötet
- MNL BAZML V. 130. A nagyközségi képviselőtestület határozata a különválasztási kérelemről: 48. kgy./1910.

²⁷ „Munkára fel!”. Diósgyőr és Vasgyári Hírlap, 1910. szeptember 18. 1.

Szakirodalom

- [sz.n]: A Diósgyőri Magy. Kir. Vas- és Aczélgyár története, 1765–1910. Szelényi és Társa Könyvnyomdája, Miskolc, 1910.
- A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája, 1842–1963. Összeállította: Fülöp Attila. II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár, Miskolc, 1964.
- Dobák Judit: Életmód a Diósgyőr-vasgyári kolóniában. Néprajzi-antropológiai tanulmány. Doktori (PhD) értekezés. Debreceni Egyetem, 2008.
- Olajos Csaba: A Diósgyőr-vasgyári kolónia. Tanulmányok Diósgyőr történetéhez 4. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc, 1998.
- Porkoláb László: Források Diósgyőr-Vasgyár történetéhez, 1770–1919. Tanulmányok Diósgyőr történetéhez 12. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár – Országos Műszaki Múzeum Központi Kohászati Múzeum, Miskolc, 2003.
- Somorjai Lehel: „Nagy-Miskolc” koncepció a XX. század elején. In: Levéltári Évkönyv, XII-XIII. Szerk.: Dobrossy István. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc, 2005. 199–207.
- Somorjai Lehel: A „Nagy-Miskolc” koncepció születése. In: Miskolc története, IV/1. 1848-tól 1918-ig. Főszerk.: Dobrossy István. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár – Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 2003. 145–149.